

Dragoslav Janković

Beograd, 27. marta 7

DRAGOVAN ŠEPIĆ O JUGOSLAVENSKOM PITANJU TOKOM PRVOG SVJETSKOG RATA

UDK 940.1:949.71:92 ŠEPIĆ — Izlaganja sa znanstvenih skupova

Primljeno: 29. 5. 1989.

Autor analizira nekoliko djela D. Šepića, te utvrđuje da su ona značajna nova naučna dostignuća, s manjim ili većim znanstvenim otkrićima. Npr., autor tvrdi da se tek iz Šepićevih radova može dobiti prava slika o značaju i veličini Frana Supila, da je Šepić znanstveno dokazao nove vrijednosti u pogledu Jugoslavenskog odbora, itd, te smatra da je D. Šepić smjeli, pravi znanstvenik-historičar kome je prije svega stalo do povijesne istine

Svi radovi Dragovana Šepića s područja jugoslavenskog pitanja u prvom svjetskom ratu, počev od onih njegovih iz 1956. godine, za mene, koji sam u istom razdoblju proučavao istu ili sličnu istorijsku problematiku, predstavljali su vazda — slobodno to mogu reći — ne samo prijatne novine, već i mnogo više od toga: značajna nova naučna saznanja, čak izvesna manja ili veća otkrića.

Podimo od radova kojima je Šepić započeo istraživanje jugoslavenskog pitanja; to su njegovi tekstovi o Franu Supilu u emigraciji, od kojih je prvi objavljen 1956. I dotle sam iz oskudne literature i malobrojnih izvora koji su mi bili dostupni više, mogu reći, naslućivao o značaju i veličini Supilovoj, ali pravu sliku dobio sam tek iz Šepićevih studija i objavljenih izvora o njemu i njegovom radu tokom rata. Više o Supilovim koncepcijama ujedinjenja govoriće na ovom skupu — kako

smo obavješteni — koleginica Mirjana Gross. Ja pak sa svoje strane hteo bih samo da istaknem ovo: i moja kasnija istraživanja, podstaknuta Šepićevim, potvrdila su ocenu, na kojoj čvrsto stojim, da je Supilo bio jedan od najvećih, ako ne i najveći, a to znači: najsposobniji i najtalentovaniji, političar koga je hrvatski narod u svojoj novijoj istoriji imao.

Drugi značajniji rad — rasprava Šepićeva, objavljena u Historijskom zborniku 1960. godine, predstavljala je za mene takođe jedno, nemalo prijatno, iznenađenje. Radilo se o problemu osnivanja Jugoslavenskog odbora. Iz ranije memoarske literature, koja je poticala pretežno od članova Odbora, proizlazilo je uglavnom kao da je Odbor nastao spontano ili samo inicijativom, odnosno nastojanjima i po idejama jugoslavenskih emigranata iz Austro-Ugarske. I pisanje Milade Paulove o tome nije bilo bitno drukčije. U raspravi **Srpska vlada i počeci Jugoslavenskog odbora** Šepić, je, međutim, stavio sebi u zadatak da pruži i obradi stvarnu ulogu srpske vlade u osnivanju i pri prvim koracima Odbora. Na osnovu do tada nekoristene arhivske građe Saveznog sekretarijata za inostrane poslove, Jugoslavenskog odbora i arhivskog fonda J. M. Jovanovića u Arhivu Jugoslavije, on je obradio ne samo odnose hrvatske političke emigracije i srpske vlade od početka rata i tokom 1915. godine nego i sva relevantna spoljnopolitička zbivanja i odnose srpske vlade i saveznika u to vreme. Novi izvorni podaci, kritički i objektivno prikazani, omogućili su Šepiću da dođe do više novih zaključaka od kojih se kao neki među glavnima mogu navesti: prvo, da je politička emigracija iz jugoslovenskih zemalja Austro-Ugarske osnovala svoj Odbor na inicijativu i uz svestranu podršku srpske vlade (Nikole Pašića), i, drugo, da je taj Odbor u prvo vreme rata pa i dalje, sve do proleća 1917, »u znatnoj mjeri bio ovisan o srpskoj vladi i slijedio njenu politiku, a da nije imao mogućnosti da utječe na nju«. Ove oštre zaključke Šepić je, doduše, posle deset godina u svojoj doktorskoj disertaciji nešto omekšao, razblažio, dodajući im okolnost da je Pašić za odluku da osnuje Odbor dobio »poticaj... od hrvatskih, srpskih i slovenskih političara i javnih radnika koji su pred izbijanje rata prebegli iz Austro-Ugarske u Italiju, Srbiju ili Švicarsku«. Ta dopuna, međutim, o »poticaju« emigranata nije stvarno promenila ranije navedeni, detaljno obrazložen zaključak o tome da je Odbor nastao po formalnoj i stvarnoj inicijativi, na osnovu odluke srpske vlade da pristupi konkretnom rešavanju jugoslavenskog pitanja, te da je Odbor u prvo vreme bio pod njenim (vladinim) uticajem i od nje zavisao.

Može se reći da me je Šepićev rad o kome je reč prijatno iznenađio, pa na svoj naćn i obradovao zbog toga što je Šepić, prvi, priznao srpskoj vladi u vremenu rata jednu bitnu zaslugu u rešavanju jugoslavenskog pitanja, koja joj je u ranijoj literaturi izostavljena, kako kod Paulove tako i u napisima nastalim na osnovu njenog dela, kod Krleže ili Bastajića na primer. Ne negirajući da sam, kao istoričar, bio zado-

voljan zbog te, da je tako nazovem, izvesne rehabilitacije srpske vlade i njenih zasluga u rešavanju jugoslavenskog pitanja, dodao bih tome nešto još važnije. Prijatno me je iznenadilo što sam u ovom Šepićevom radu našao (otkrio) autora pravog naučnika-istoričara, kome je stalo pre svega do istorijske istine i koji je tu istinu objektivno, pa donekle i smelo, objavio (zahvaljujući i pok. Jaroslavu Šidaku koji je objavljivanjem Šepićeve rasprave na uvodnom mestu »Historijskog zbornika« još jednom potvrdio da je on stvarno bio veliki, istinski i istinoljubivi naučni radnik).

Pre i posle ovog rada Šepić je objavio i nekoliko drugih značajnih radova iz oblasti jugoslavenskog pitanja u prvom svetskom ratu, kao što su: pitanje misije Karla Galija u januaru 1815; o uticaju oktobarske revolucije na jugoslavensko pitanje u Austro-Ugarskoj; Trumbićev tzv. dnevnik; o Milanu Marjanoviću; o misiji Lj. Stojanovića i A. Belića u Petrogradu 1915. godine.

No mimo svih tih radova ja bih ovde — kao treću tačku u svom izlaganju — hteo da kažem nešto više o Šepićevoj doktorskoj disertaciji »Italija i jugoslavensko pitanje 1914—1918«. Ne verujem da je Fakultet političkih nauka u Zagrebu imao u svojoj praksi do 1968. tako značajnu doktorsku disertaciju kakva je Šepićeva; u stvari ironija je svoje vrste da je delo takve vrednosti i značaja, rad koji se može smatrati Šepićevim životnim delom, bilo prezentirano kao doktorska teza (jer su teze, kao što se zna, radovi koji se daju na kraju redovnih studija, dakle u osnovi đачki!). Sa nešto proširenim naslovom »Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914—1918« i sadržajem, delo je objavljeno posle dve godine. Kako je ono nastalo? Karakteristično je za Šepića da je u svom životu nekoliko puta menjao oblast svog literarnog interesovanja, zavisno od posla kojim se, kao glavnim, bavio; najpre je to bila literalna i diplomatska, međunarodna problematika; zatim umetnička kritika i teorija likovne umetnosti, a od 1953, od kada je stupio u Jadranski institut JAZU u Zagrebu, jadransko pitanje (da bi završio svoj radni vek s istorijom međunarodne politike kao profesor na Fakultetu političkih nauka). U Jadranskom institutu on se počeo odmah i intenzivno baviti proučavanjem tzv. jadransko pitanja, tj. sudbinom Dalmacije u toku prvog svetskog rata. Lako je razumljivo da se pri tome nikako nije mogao zaustaviti samo na italijanskoj politici prema Dalmaciji i uopšte na njenoj politici prema jugoslavenskom pitanju, već je nužno morao obuhvatiti i politiku savezničkih sila i male zaraćene Srbije, tako da se jadransko pitanje tako reći neosetno, samo od sebe pretvorilo u jugoslovensko pitanje ili pitanje stvaranja prve zajedničke jugoslovenske države. I u toj studiji Šepić je doneo mnogo novih podataka i novih ocena, blagodareći njegovom odličnom poznavanju raznovrsnih izvora, naročito italijanskih, a posebno italijanske štampe. Ali glavna odlika te njegove studije je — kao što sam imao prilike da to i ranije istaknem — pre svega u unošenju spoljno-

političkog faktora pri razmatranju stvaranja prve zajedničke jugoslovenske države. Kao što je poznato, u delu Milade Paulove o Jugoslovenskom odboru, koje je dugo važno kao prvorazredno, klasično delo o stvaranju prve zajedničke jugoslovenske države, u objašnjavanju tog procesa preovlađivali su unutrašnji politički odnosi, odnosi Jugoslovenskog odbora i srpske vlade, pretežno čak odnosi između Trumbića i Pašića. Šepić je, međutim, uključio u razmatranje jugoslovenskog pitanja i odnose između Italije, saveznika, srpske vlade i Jugoslovenskog odbora, a time je ne samo vrlo znatno proširio i produbio naše znanje o stvaranju Jugoslavije, već je ceo problem postavio na široke i prave naučne temelje.

Ako je do 1970. godine knjiga M. Paulove »Jugoslavenski odbor« bila do tada neprevaziđeno, klasično delo o stvaranju prve zajedničke jugoslovenske države, iz koje su uglavnom svi crpili znanje o tome, od objavljivanja u toj godini doktorske disertacije D. Šepića, — ona to više nije. Šepićeva knjiga »Italija, saveznici i jugoslovensko pitanje 1914—1918«, postalo je klasično delo i više nema ni jednog ozbiljnog autora naučnog rada, manjeg ili većeg, o jugoslovenskom pitanju i uopšte o jugoslovenskim narodima u prvom svetskom ratu, koji to delo ne bi koristio i na nj se pozivao.

Summary

DRAGOVAN ŠEPIĆ ON THE YUGOSLAV PROBLEM DURING WORLD WAR I

The author analysis some works of Dragovan Šepić and proves them as relevant scientific discoveries. For instance, the author states that only from the works of Šepić can one get a true picture of Fran Supilo. He maintains that Šepić has scientifically proved new values concerning the Yugoslav Committee etc. He states that D. Šepić is a bold, true scientist, a historiographer concerned above all with historic truth.